KOLEJE-PODSTAWY WYKŁAD

dr inż. Jarosław Zwolski

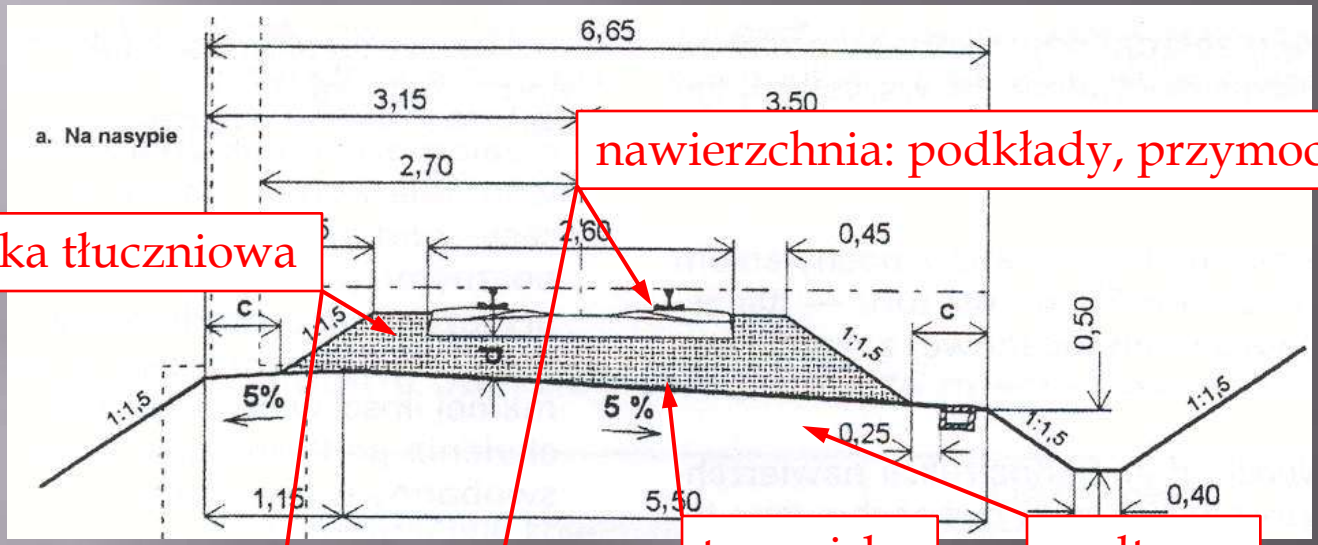
Sieć kolejowa

Sieć kolejowa na obszarze państwa składa się z dróg kolejowych, stacji towarowych, pasażerskich, posterunków odgałęźnych itd., czyli infrastruktury potrzebnej do realizacji prawidłowego ruchu pociągów - przewozu pasażerów i ładunków.

Droga kolejowa

Droga kolejowa składa się z toru kolejowego, czyli zespołu dwóch równoległych szyn ustawionych względem siebie w określonej odległości (szerokość toru), które tworzą drogę dla kół taboru - nawierzchnię oraz podtorza, czyli ziemnej podstawy toru w postaci nasypów lub wykopów. Górną powierzchnię podtorza nazywa się torowiskiem.

Przekrój normalny toru - linia magistralna i pierwszorzędna jednotorowa na prostej

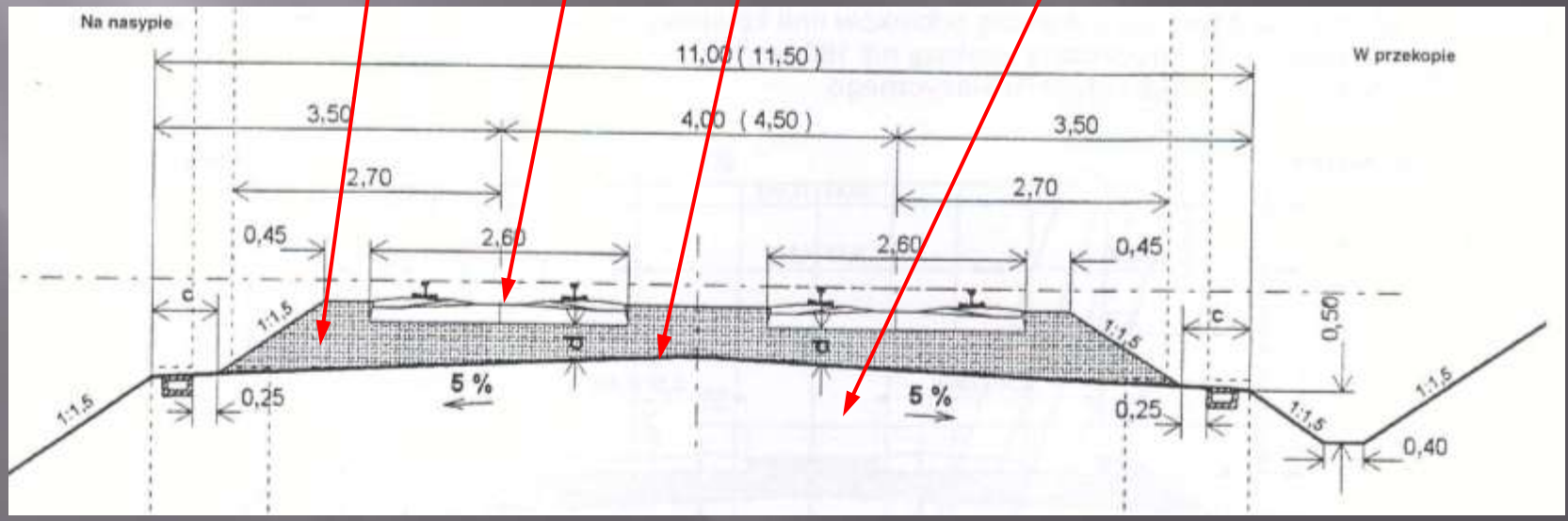
nawierzchnia: podkłady, przymocowanie i szyny

podsypka tłuczniowa

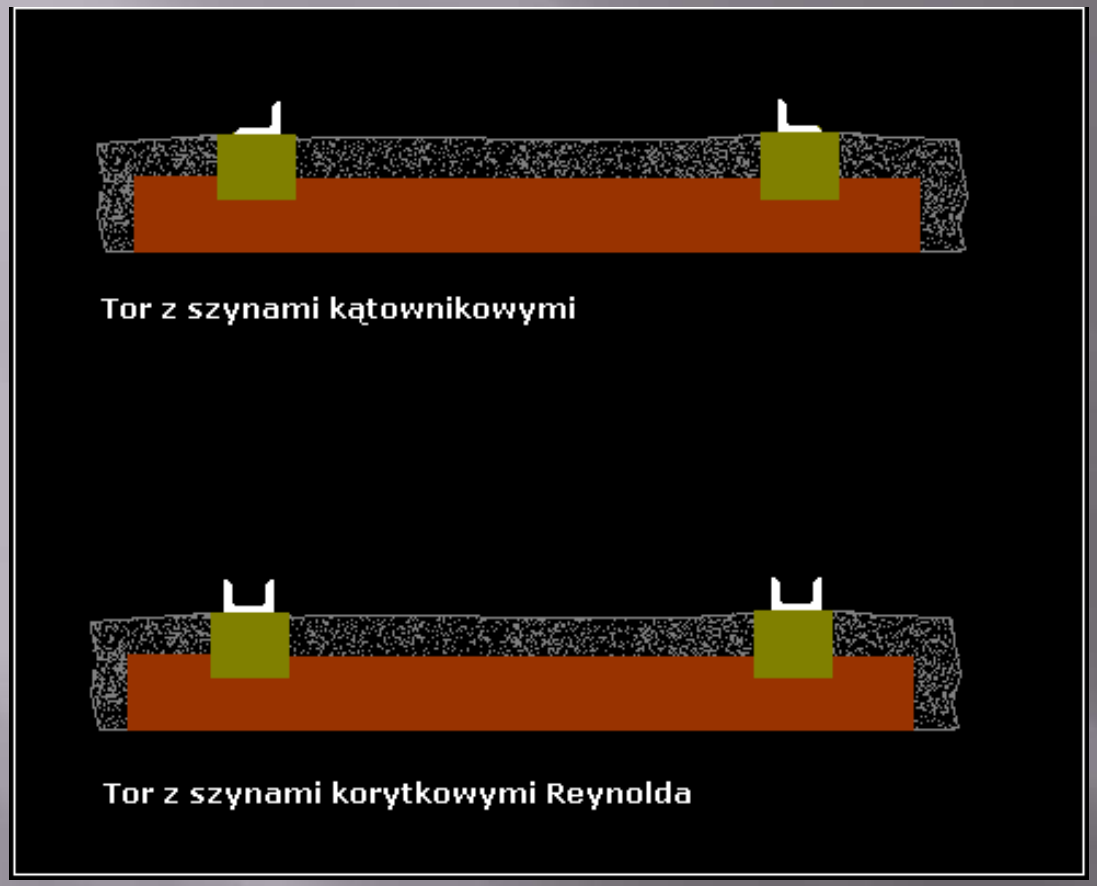
torowisko

podtorze

Przekrój normalny toru - linia magistralna i pierwszorzędna dwutorowa na prostej

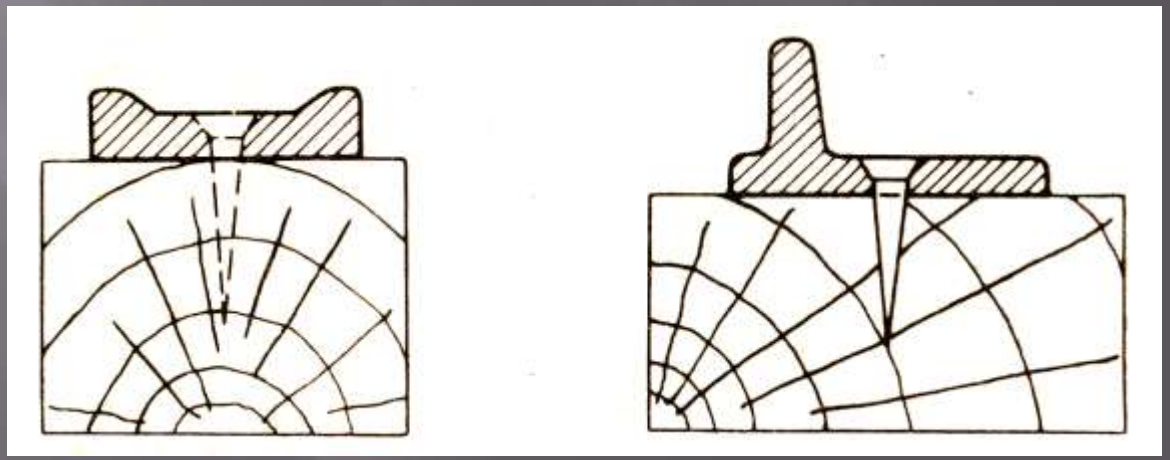
Historia kolei

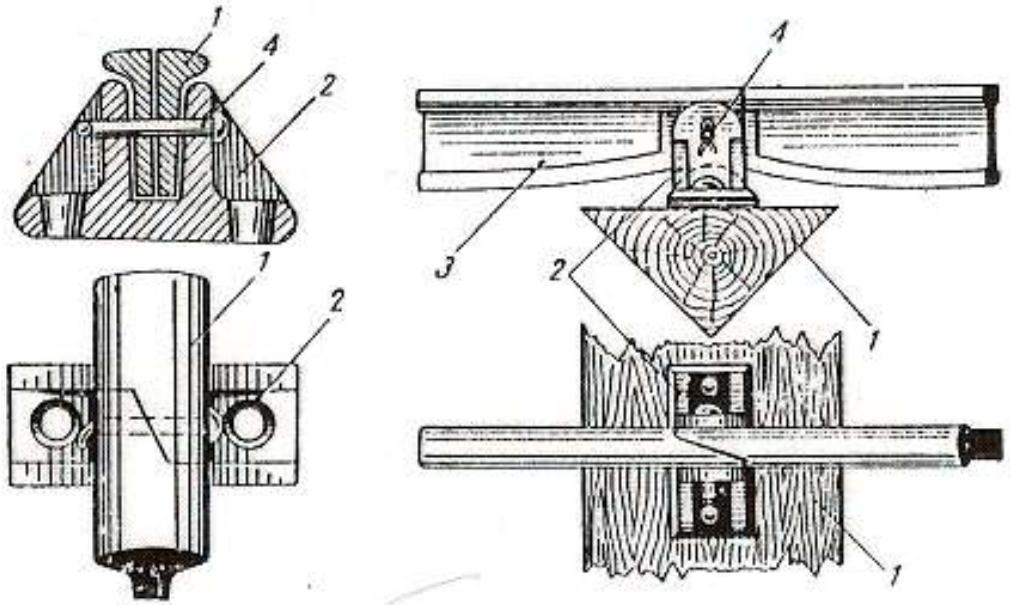
źródło: www.transportszynowy.pl

1763 r.
Kosma Frołow - szyny odlane z żelaza o przekroju kątownika

1767 r. Reynold - szyny jako odlew w kształcie płytkiego korytka (przekrój ceowy)

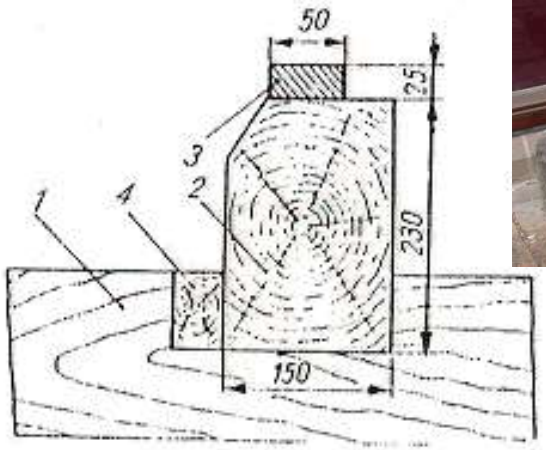

1789 r., Lougborough, Anglia

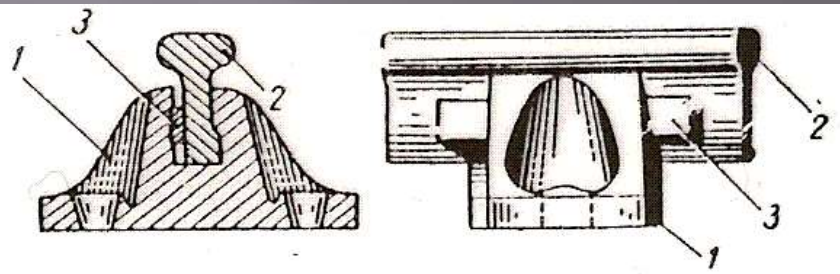

Szyna Jessopa (żeliwna stołeczkowa): *1* — podkład drewniany, *2* — stołeczek żeliwny, *3* — szyna o zmiennym przekroju, *4* — sworzeń

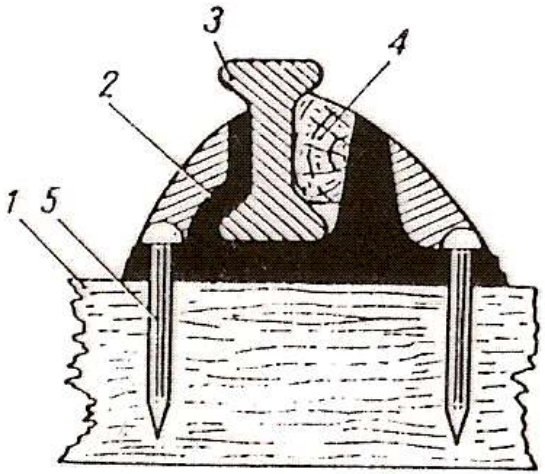

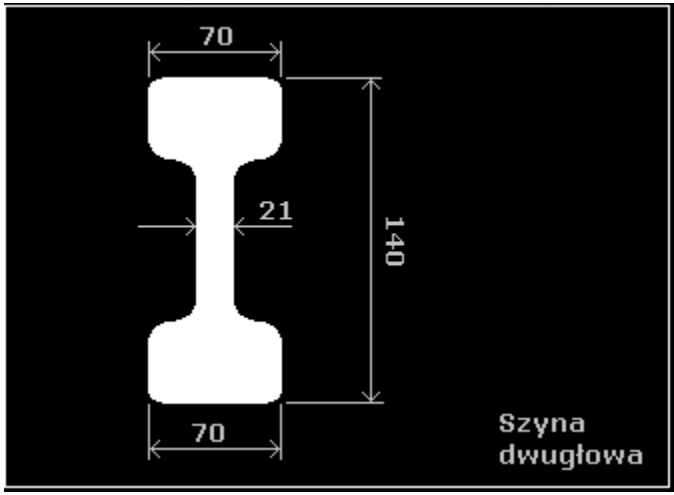

Belka drewniana okuta płaskownikiem stalowym: *1* — podkład, *2* — belka podłużna, *3* — płaskownik stalowy, *4* — klin drewniany

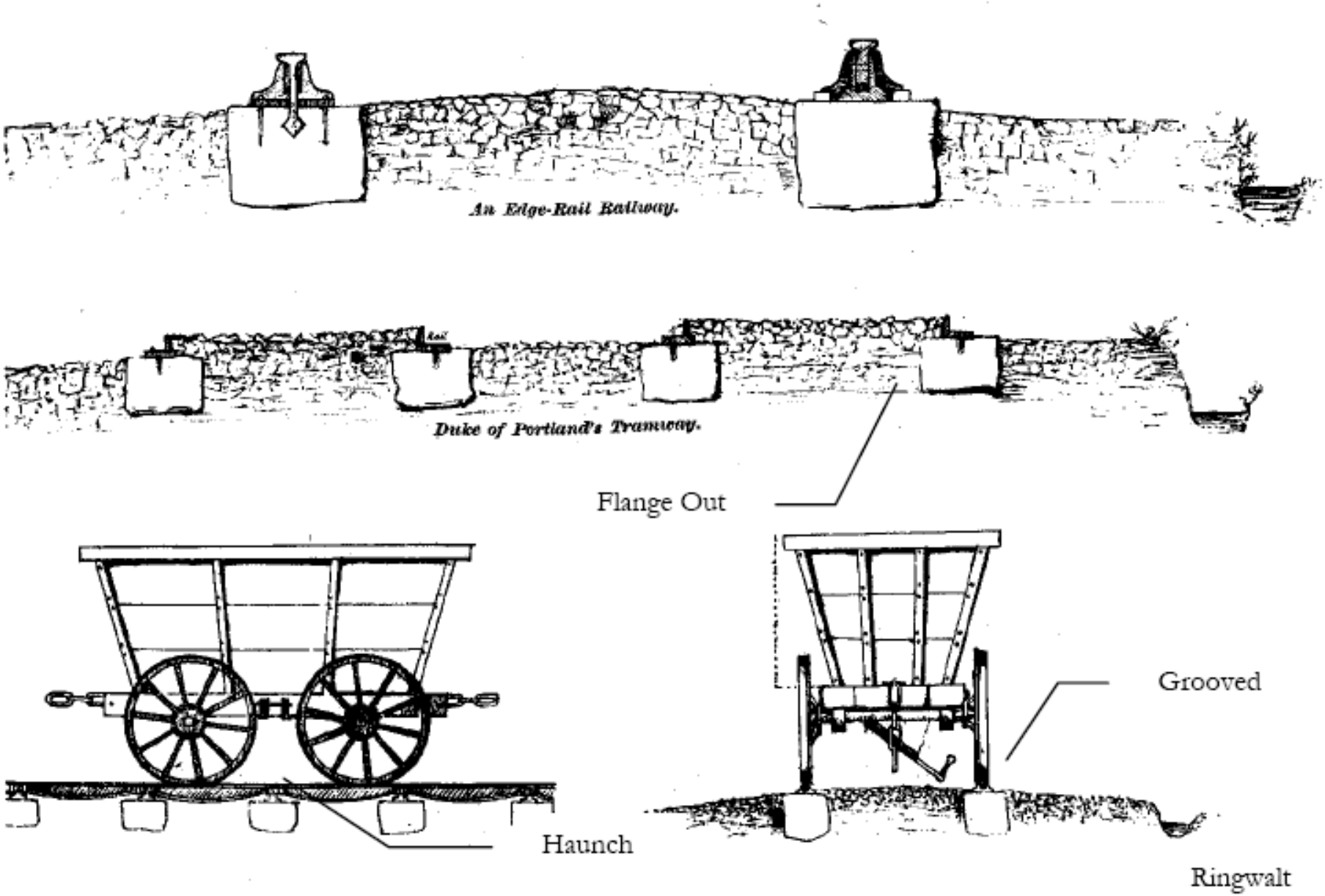

Szyna stalowa o przekroju stałym: *1* — stołeczek żeliwny, *2* — szyna stalowa, *3* — klin stalowy

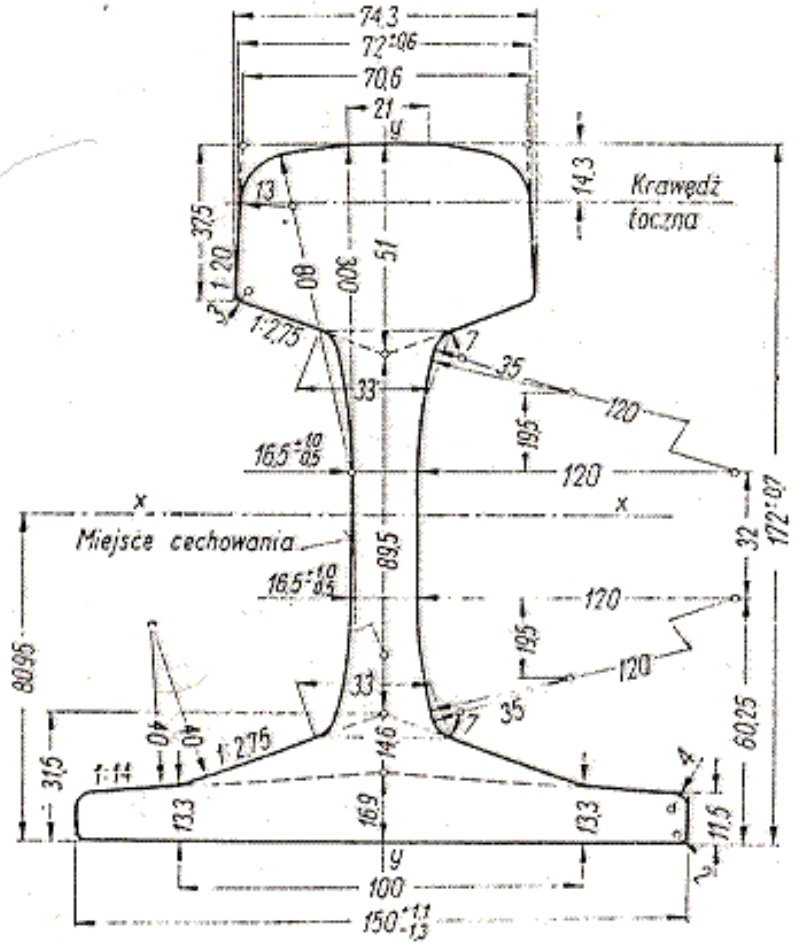

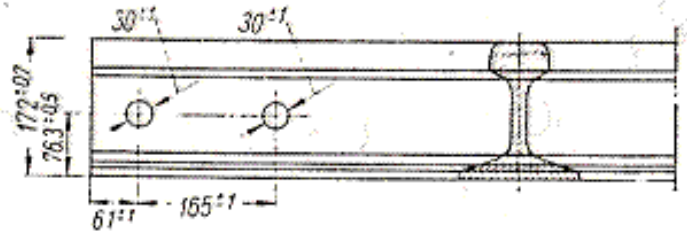
Szyna Stephensona stołeczkowa (dwugłówkowa): *1* — podkład drewniany, *2* — stołeczek żeliwny, *3* — szyna dwugłówkowa, *4* — klin drewniany, *5* — gwóźdź 1839

English Railways and Freight Cars, as Illustrated in Strickland's Report, 1826

Rozmieszczenie otworów w szynie

Rys. 4-1. Szyna normalnotorowa typu S60

Pierwowzorem szyny S60 była szyna Vignoles'a z 1830 r.

Szyna kolejowa S49

Szyna kolejowa UIC60

Szyna tramwajowa Ri-60N

Szyna blokowa LK-1

Historia kolei w pigułce

- 1825 r. „Locomotion” Stephensona wiezie Anglików z prędkością 22 km/h, 27 lat później francuska lokomotywa „Crampton” osiąga zawrotną prędkość 112 km/h. Było to w czasach podróży wozami zaprzężonymi w konie, a nawet w woły.
- Intensywna rozbudowa sieci kolejowej.
- Wojny światowe dowiodły znaczenia strategicznego sieci kolejowych.
- Po II wojnie światowej zastąpiono silniki parowe napędem elektrycznym i silnikami Diesla.
- Powolny odwrót od kolei na korzyść transportu samochodowego.
- Wzrost zainteresowania transportem szynowym w latach 80 XX w. z powodu rosnących cen paliw (kryzys naftowy w 1974 r.).
- Rozwój kolei szybkich (powyżej 250 km/h), rekord prędkości 574 km/h.

OK., a napęd?

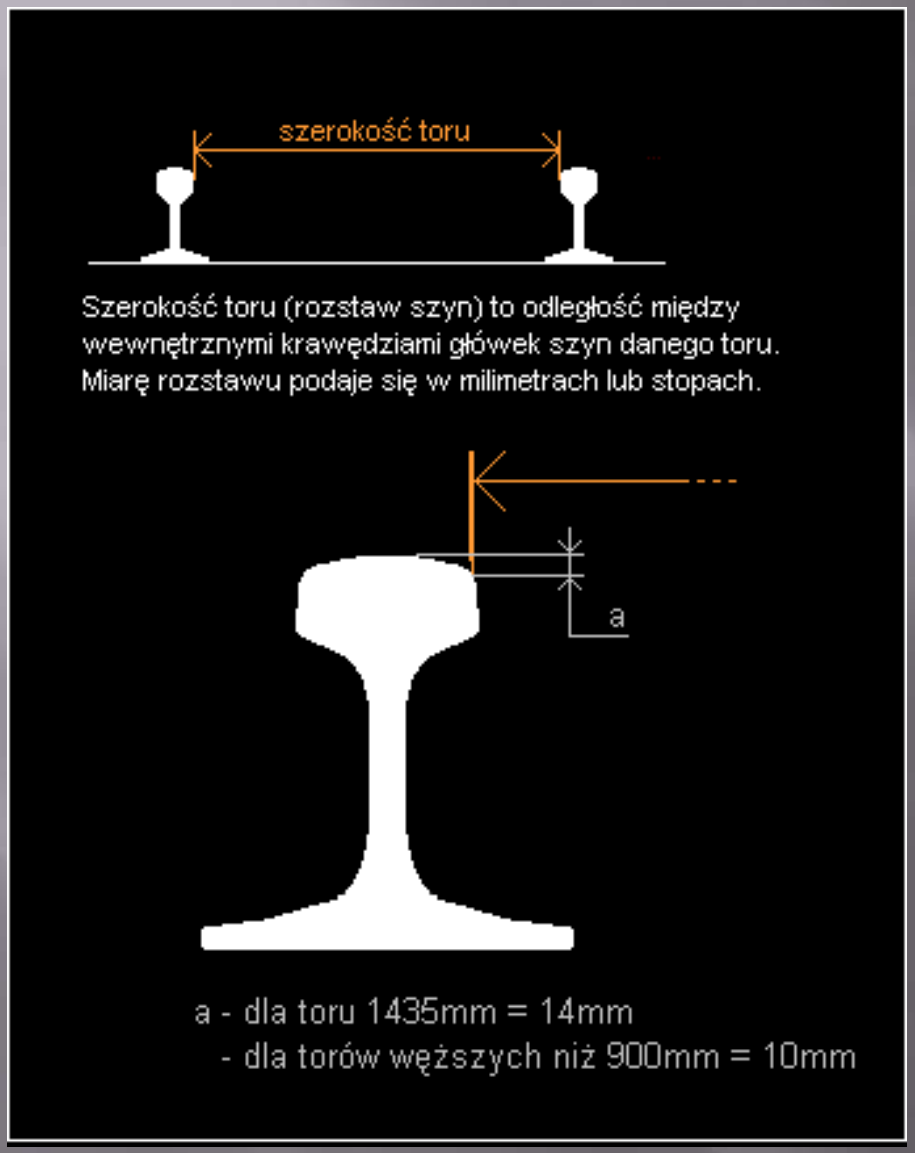
- Sukces kolejnictwa został przesądzony w momencie wynalezienia siły pociągowej skuteczniejszej niż koń – napędu parowego:
  1700 r. - Thomas Newcomen - silnik parowy,
  1767 r. - James Watt – ulepszony silnik parowy,
  1769 r. - Nicolas Cugnot – pojazd z silnikiem parowym,
  1804 r. - Richard Trevithick – lokomotywa parowa,
  1814 r. - George Stephenson – „Locomotion" i pierwszy pociąg z napędem parowym,
  lata 70 XX w. – schyłek trakcji parowej,
  Do dziś trakcji parowej używa się w Indiach i Pakistanie.

OK., a napęd?

- Historia rozwoju napędu elektrycznego:
  1879 r. - Werner von Siemens – prototyp lokomotywy z napędem elektrycznym,
  1881 r. - Magnus Volk – pierwsza elektryczna linia kolejowa,
  1895 r. - General Electric – kolej elektryczna,
  1903 r . - elektrowóz Siemensa 205 km/h, AEG – 210 km/h,
  1955 r. - lokomotywa CC7107 francuskich SNCF – 329 km/h,
  1964 r. - pierwsze lokomotywy wielosystemowe (różne zasilanie elektryczne),
  2002 r. - lokomotywa Eurosprinter Siemensa – 357 km/h,
  3 kwietnia 2007 r. – TGV jednostkaV150 - 574,8 km/h.

- Równocześnie prowadzono prace nad napędem spalinowym:
  1897 r. - Rudolf Diesel – pierwszy silnik spalinowy,
  do 1930 r. - Ameryka, Włochy, Niemcy - prace nad przeniesieniem napędu,
  przed II WŚ - Fiat, Breda, Bugatti, Maybach - pierwsze lekkie pociągi spalinowe
  lata 50, 60, 70 - lokomotywy wielozadaniowe różnych konstrukcji silników i układów jezdnych

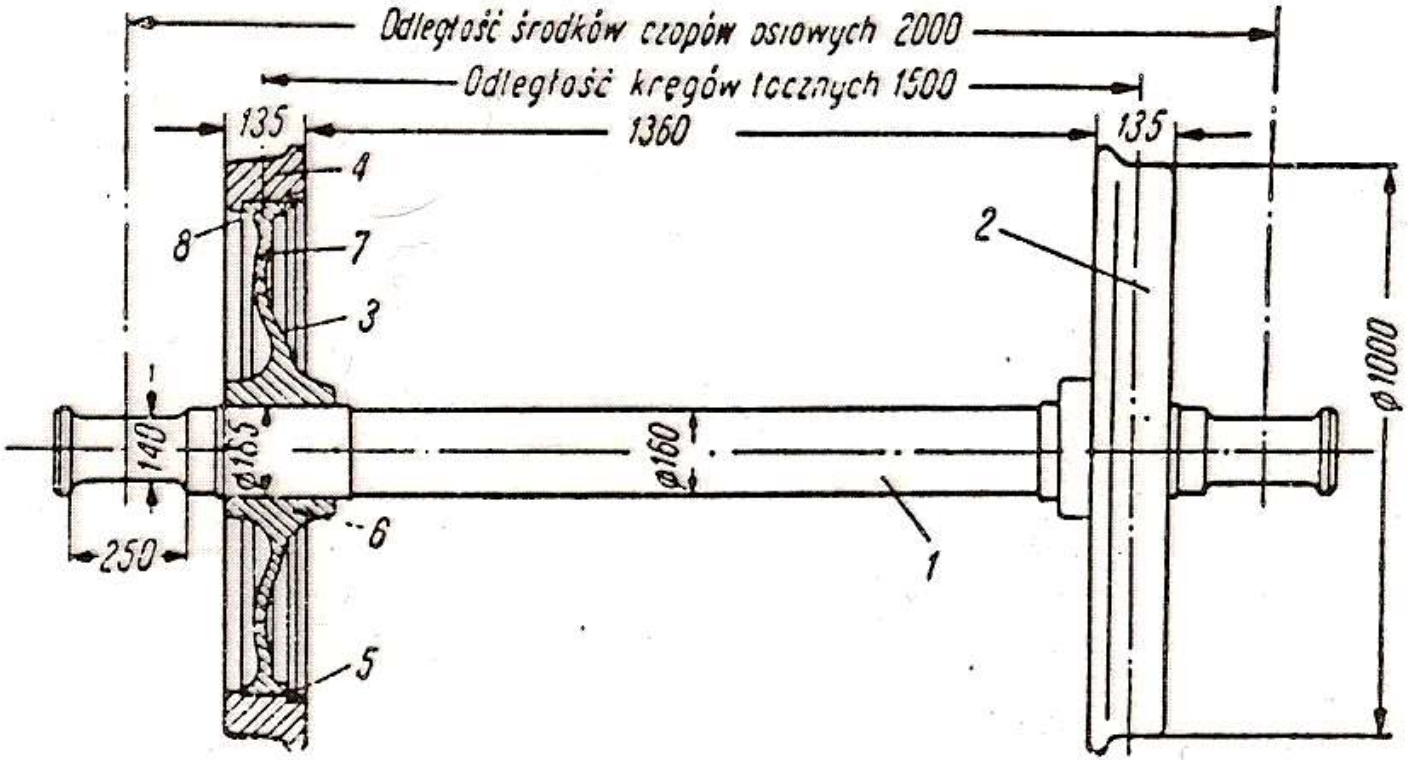
Rozstaw szyn

Dopuszczalne odchylenia w torze szerokości normalnej na odcinkach prostych nie mogą przekraczać + 10mm i - 3mm.

źródło: www.transportszynowy.pl

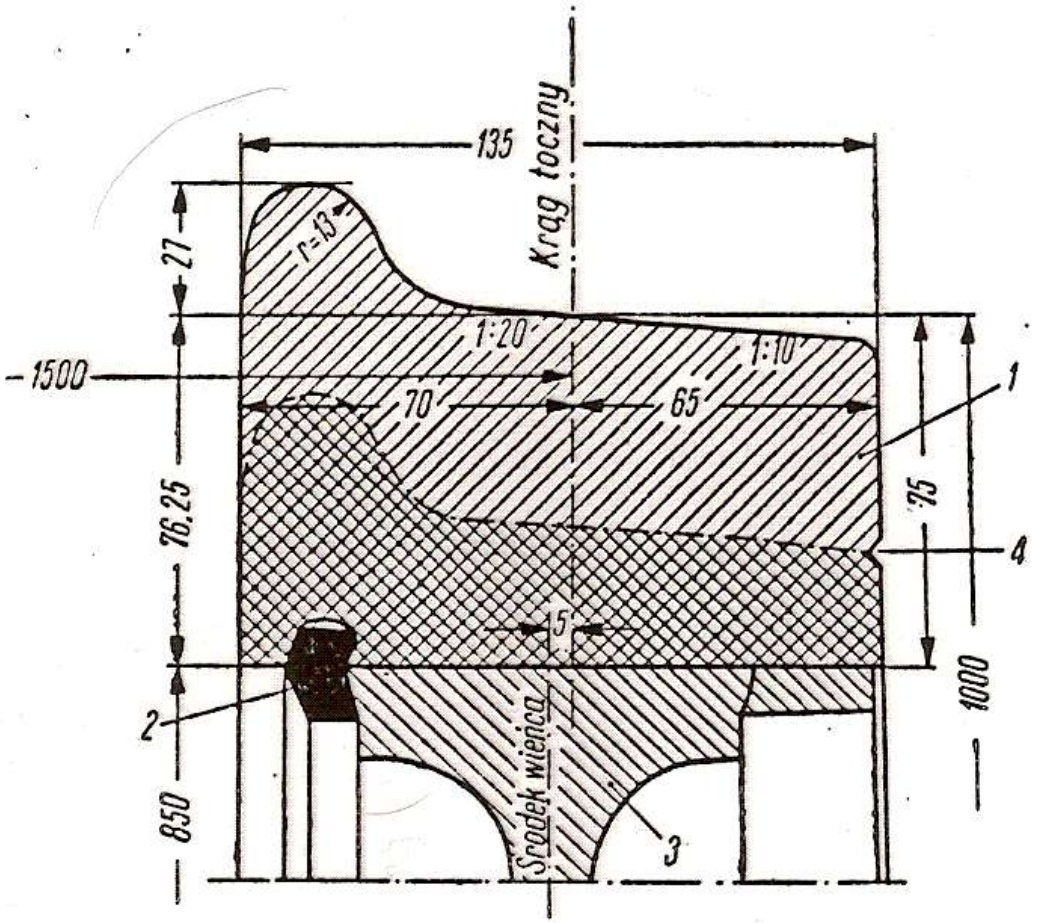
Zestaw kołowy

Rys. 6. Zestaw kołowy

1 — oś, *2* — koło, *3* — koło bose, *4* — obręcz, *5* — pierścień zaciskowy, *6* — piasta, *7* — tarcza, *8* — wieniec

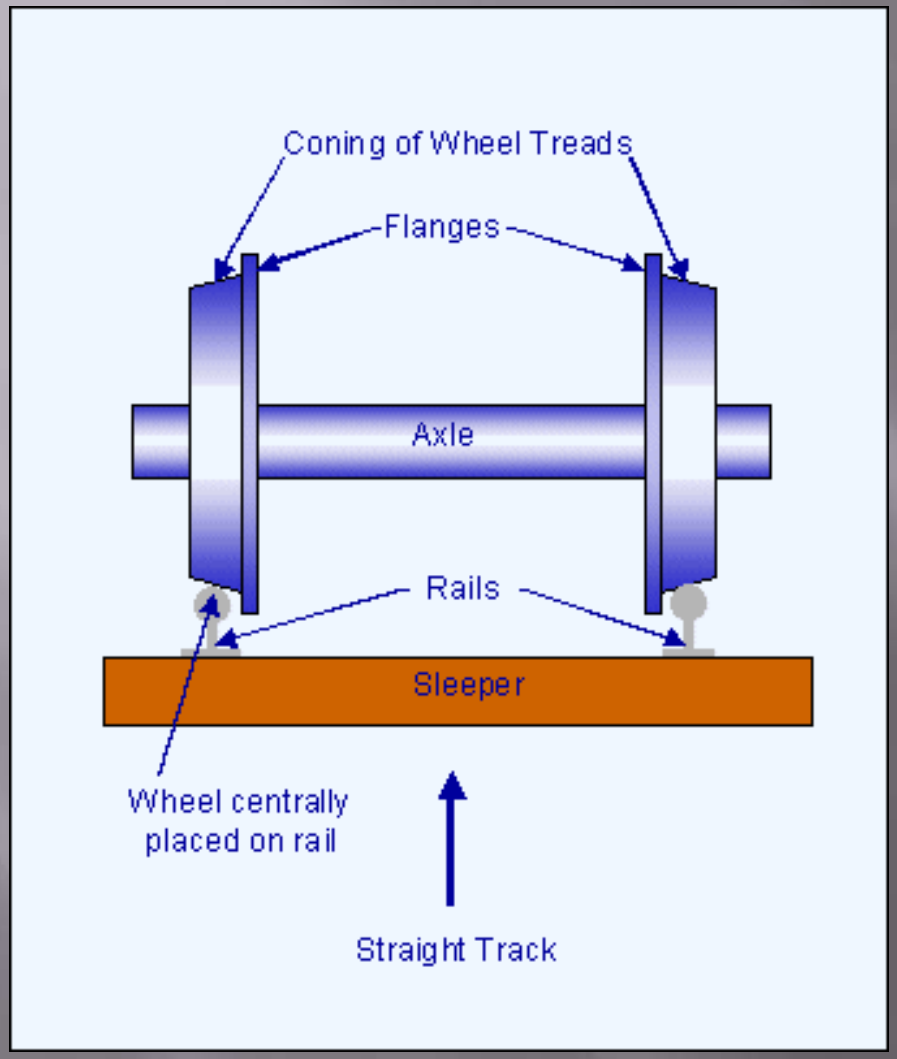
Profil koła

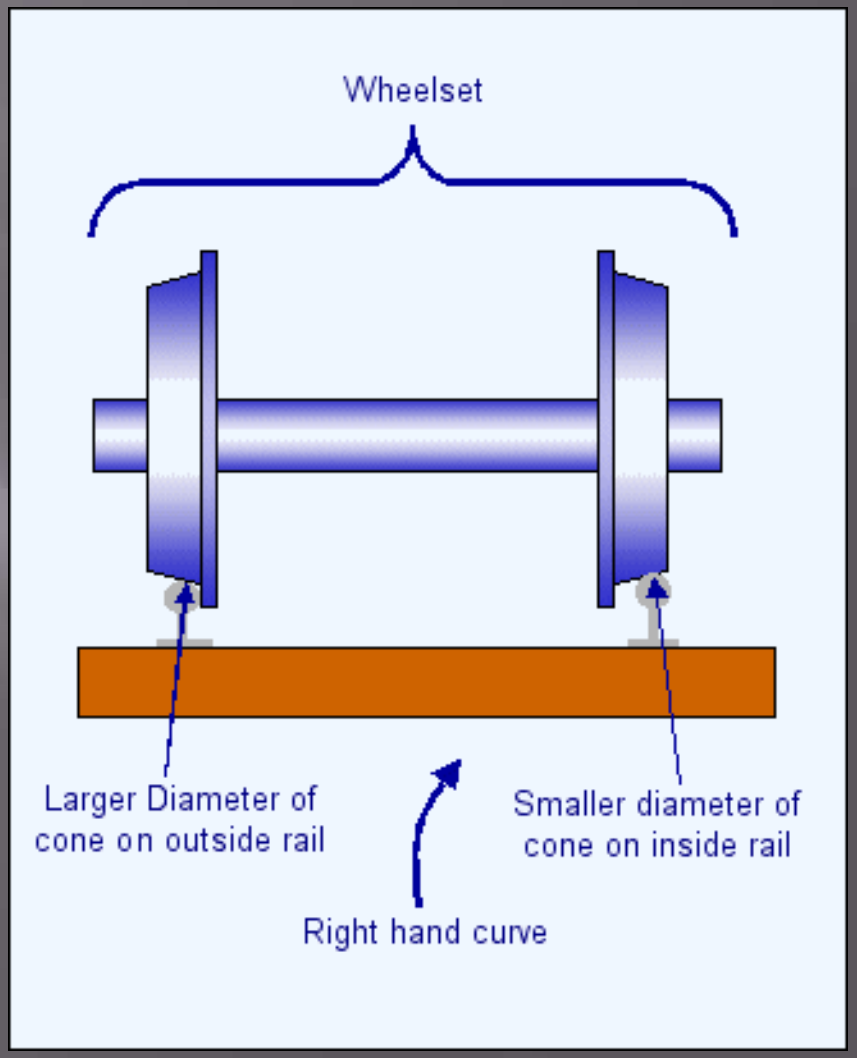

Rys. 8. Przekrój przez obręcz i wieniec koła bosego

1 — obręcz, 2 — pierścień zaciskowy, 3 — wieniec koła bosego, 4 — granica dopuszczalnego zużycia obręczy

Stożkowe powierzchnie toczne

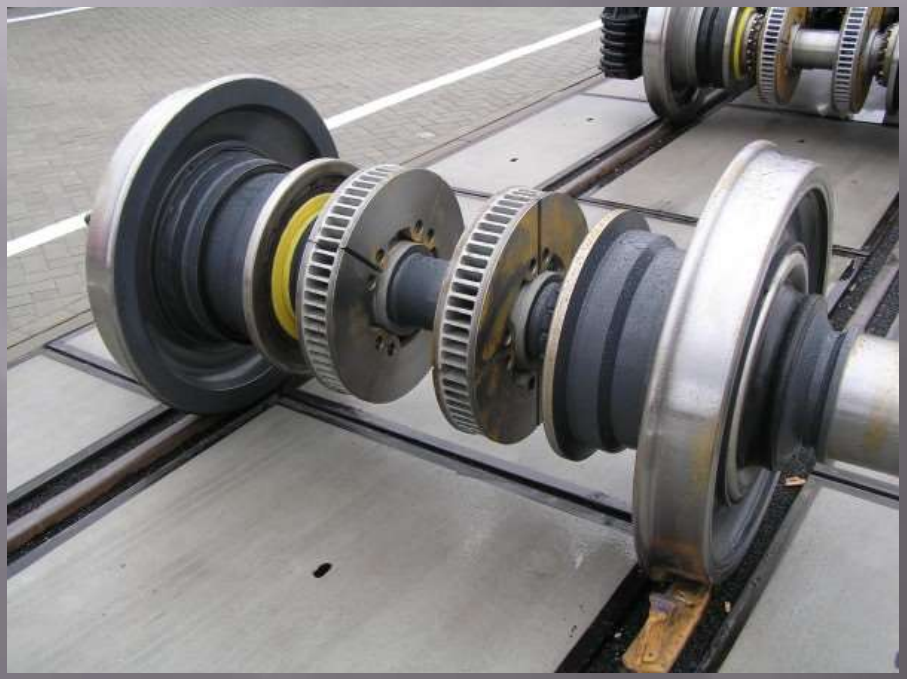

- Naturalne przechylenie się do środka łuku
- Skrócenie drogi toczenia od wewnątrz – mechanizm różnicowy

źródło: www.railway-technical.com

Zmiana rozstawu szyn

Na początku lat 90 XX wieku polscy konstruktorzy z inżynierem Suwalskim skonstruowali wózki jezdne z zestawami kołowymi umożliwiającymi rozszerzanie osi kół podczas jazdy, co powoduje że przy zmianie szerokości toru nie jest konieczna wymiana wózków. Zabieg ten realizowany jest samoczynnie na torze przestawczym bez konieczności odciążania wagonów. System SUW 2000 jest obecnie eksploatowany zarówno w ruchu pasażerskim jak i towarowym.

źródło: www.transportszynowy.pl

Podział linii kolejowych

W zależności od wykonywanych przewozów:

- koleje znaczenia ogólnego - zobowiązane są do przewozu wszystkich zgłoszonych ładunków zgodnie z regulaminem przewozów, za określoną opłatą i ustalonych terminach,
- koleje ograniczonego użytkowania - są własnością zakładów przemysłowych lub instytucji i służą do wewnętrznego transportu towarów według własnych potrzeb zakładów.

W zależności od prześwitu (szerokości) toru:

- normalnotorowe - o szerokości 1435 mm,
- szerokotorowe - o szerokości większej niż 1435 mm (przykłady: Rosja: 1524 mm, 1676 mm - Hiszpania, 1600 mm - Irlandia),
- wąskotorowe - o szerokości mniejszej niż 1435 mm (np. 1000 mm, 750 mm, 600 mm - stosowane często jako koleje dojazdowe, zakładowe, turystyczne itp.).

Tor szerokości
normalnej
1435 mm

Tor wąski
760 mm

Tor szeroki 1524 mm

Podział linii kolejowych

W zależności od znaczenia:

- magistralne – najważniejsze linie w sieci
- pierwszorzędne - charakteryzuje je szybki ruch osobowy i tranzytowy towarowy.
- drugorzędne - o mniejszym natężeniu i szybkości jazdy pociągów,
- znaczenia miejscowego - obsługują miejscowe trasy o małym natężeniu i małej prędkości jazdy.

Parametry eksploatacyjne linii kolejowych

Lp.	Kategoria linii kolejowej	Obciążenie przewozami T [Tg/rok]	Prędkość maksymalna v_{max} [km/h]	Prędkosc maks. pociągow towarowych v_t [km/h]	Dopuszczalne naciski osi P [kN]
1	2	3	4	5	6
1	Magistralne (0)	$T \geq 25$	$120 < v_{max} \leq 200$	$80 < v_{max} \leq 120$	$P \leq 221$
2	Pierwszorzędne (1)	$10 \leq T < 25$	$80 < v_{max} \leq 120$	$60 < v_{max} \leq 80$	$210 \leq P < 221$
3	Drugorzędne (2)	$3 \leq T < 10$	$60 < v_{max} \leq 80$	$50 < v_{max} \leq 60$	$200 \leq P < 210$
4	Znaczenia miejscowego (3)	$T < 3$	$v_{max} \leq 60$	$v_{max} \leq 50$	$P < 200$

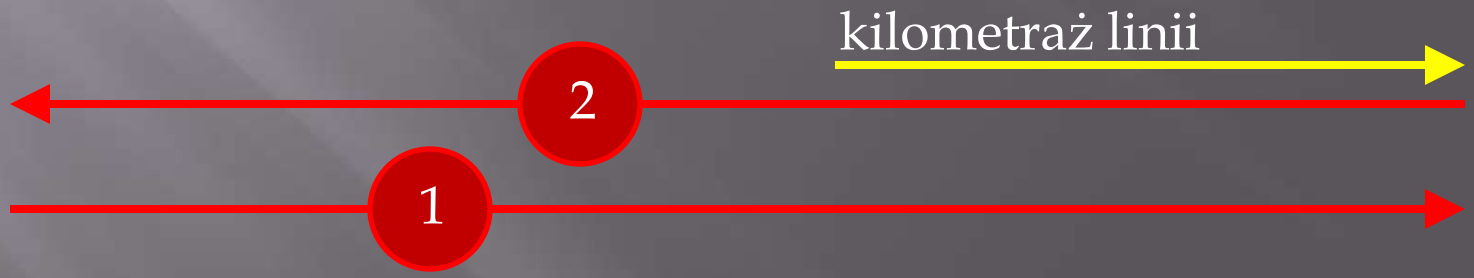
Podział linii kolejowych

W zależności od ilości torów głównych:

- jednotorowe,
- dwutorowe,
- wielotorowe.

W Polsce na liniach dwutorowych obowiązuje prawostronny ruch pociągów - jazda po torze prawym patrząc w kierunku jazdy.
W przypadku jazdy po torze w kierunku przeciwnym do ustalonego kierunku zasadniczego używa się określenia „jazda po torze niewłaściwym”.

Zasada numeracji torów

Podział linii kolejowych

W zależności od charakteru powierzchni (ukształtowania) terenu :

- nizinne - o największych wzniesieniach w zakresie 5-10 promili i dużych promieniach łuków poziomych,
- podgórskie - o największych wzniesieniach w zakresie 10-15 promili i średnich promieniach łuków poziomych,
- górskie - o największych wzniesieniach w zakresie 15-25 promili i małych promieniach łuków poziomych (naturalna przyczepność koła do szyny pozwala na pokonywanie wzniesień o pochyleniu 35 – 38 promil),
- specjalne górskie - koleje zębate (pomiędzy szynami toru znajduje się szyna zębata zapewniająca przyczepność i napęd). Największe wzniesienie linii zębatej wynosi 250 promil.

Tor kolei zębatej

Profil toru kolei zębatej Montreux-Glion: maksymalne pochylenie 130 promil.

Abb. 53. Zahnbahn Montreux-Glion.

Podział linii kolejowych

W zależności od położenia względem terenu :

- naziemne - tor na powierzchni ziemi (kolej konwencjonalna, tramwaj),
- nadziemne – tor na estakadach nad terenem (kolej konwencjonalna, gondolowa, linowa),
- podziemne – tor w tunelach pod ziemią (kolej konwencjonalna, metro).

Konwencjonalna kolej naziemna

Kolej linowo-terenowa - Zakopane

Kolej nadziemna na estakadzie - Kuala Lumpur, Malezja

Jednoszynowa kolej miejska - Moskwa, Rosja

Kolej linowa nadziemna – podpora liny trakcyjnej i wagon

Kolej podziemna w tunelu - Berlin

Trasa poprowadzona w tunelach i na wiaduktach Landwasser Viaduct – Szwajcaria

Podział linii kolejowych

W zależności od rodzaju trakcji :

- parowe,
- elektryczne,
- spalinowe,
- magnetyczne,
- linowe.

Podział linii kolejowych

Ze względu na funkcję

- Pociągi dalekobieżne,
- Pociągi regionalne,
- Pociągi podmiejskie,
- Tramwaje,
- Metro.

Elementy infrastruktury

- Linie kolejowe,
- Bocznice kolejowe,
- Stacje towarowe,
- Stacje rozrządowe,
- Stacje, przystanki pasażerskie, krańcówki,
- Obiekty infrastruktury komunikacyjnej:
  mosty, wiadukty, przepusty, tunele, kładki dla pieszych, przejścia pod torami (podziemne), ściany oporowe,
- Przejazdy kolejowe i przejścia,
- Inne budynki pomocnicze.

Linie kolejowe: tor pojedynczy i podwójny

Bocznice kolejowe

Bocznice definiuje się jako drogi kolejowe, połączone z liniami kolejowymi, służące do załadunku i wyładunku, czynności utrzymaniowych lub postoju, wraz z niezbędnymi urządzeniami. Jest to odcinek toru oddalony od głównej linii kolejowej i formalnie jest własnością zakładu produkcyjnego, przemysłowego lub innego. Może być to bocznica odchodząca od stacji (stacyjna) bądź od linii kolejowej (szlakowa). Bocznice zwykle są zbudowane z elementów o niższym standardzie niż główne linie ze względu na mniejsze prędkości i mniejsze obciążenie ruchem.

Stacja towarowe (przeładunkowa)

Stacje towarowe są wyposażone w złożony układ torów umożliwiający składowanie, sortowanie , ładowanie rozładowywanie wagonów. Stacje te mają część torów równoległych w celu składowania wagonów nie zajmujących głównej linii. Wagony są przemieszczane za pomocą lokomotyw manewrowych. Wagony mogą być sortowane w zależności od adresata docelowego, stanu załadowania, przeznaczenia (do eksploatacji, do włączenia w pociąg , do naprawy) i wiele innych.

Stacja towarowa
w Los Angeles

Źródło: http://encyclopedia.thefreedictionary.com

Stacja rozrządowa

Jest to rodzaj stacji przeznaczonej do przyjmowania, rozrządzania i ponownego zestawiania składów. Rozróżnia się trzy rodzaje stacji rozrządowych:

1. Stacja rozrządowa równiowa bez górki – rozrządzanie odbywa się metodą odstawiania i odrzutów.
2. Stacja rozrządowa równiowa z górką - wagony do rozrządzania są pchane przez lokomotywę manewrową na sztuczną górkę natomiast, z górki odprzęgi zjeżdżają na odpowiednie tory kierunkowe poprzez działanie siły grawitacji.
3. Stacja rozrządowa pochylniowa - ten typ stacji występuje już niezwykle rzadko ze względu na trudność uformowania terenu w całości na pochylni. Ich zaletą jest, że całość cyklu rozrządzania i zestawiania wykonywana jest z użyciem siły grawitacji.

Chicago and North Western Railway's Proviso Yard in Chicago, Illinois, 1942.

Stacje pasażerskie

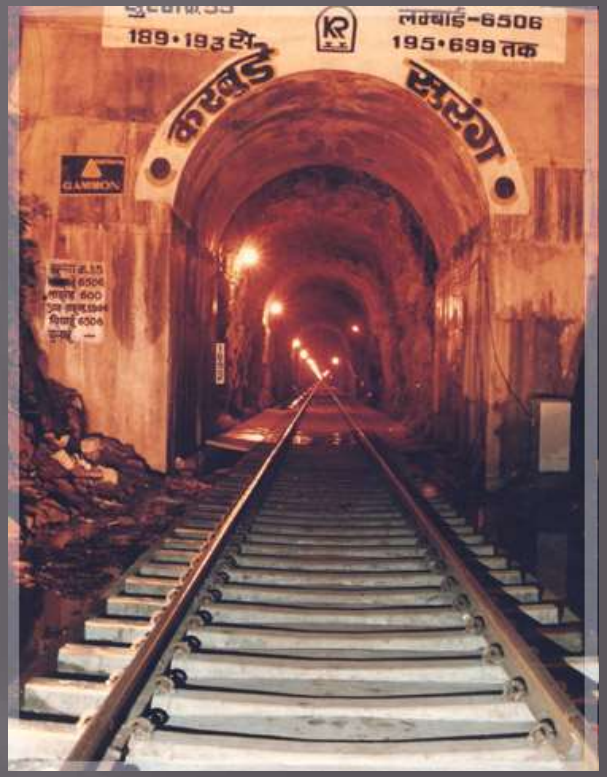

Obiekty infrastruktury komunikacyjnej

most, wiadukt, tunel, przepust, kładka dla pieszych, ściana oporowa, przejście pod torami

Przejazdy kolejowe

Budynki pomocnicze

Wieża wodna

Lokomotywownia

Nastawnia

Posterunek odgałęźny